

WETZENS, DE SINT VITUSKERK

Bouwgeschiedenis en exterieur.

De tufstenen kerk dateert uit de eerste helft van de 12de eeuw. Het koorgedeelte is het oudste. Het gaat hier om een belangwekkend bouwwerk. Dat is op te maken uit de architectuur van de kerk, uit de vondsten die zijn gedaan zoals profielsteen en de ontdekking van de aanbouwen. Een belangrijk bouwheer en invloeden van de abdij van Corvey aan de Wezer mogen verondersteld worden.

In de 16de eeuw is het muurwerk verhoogd met baksteen. ook uit die tijd is de nog gave eiken kap. De zolderbalklaag en de muurplaten zijn jonger namelijk van grenenhout.

In de 17de eeuw zijn grote ramen aan de zuidzijde ingebroken.

In 1836 is de kerk opgeknapt en misschien is het meubilair uit die tijd. In de 19de eeuw zijn waarschijnlijk de kleine ramen in de noordmuur gedicht. In 1841 zijn er afbraakplannen voor de verzakkende toren uit de 16de, hooguit 15de eeuw maar voordat die plannen gerealiseerd kunnen worden stort de toren in, waarschijnlijk de westmuur en een deel van de noord- en zuidmuur meenemend. Men maakt een driezijdige sluiting van gele Friese steen. Hierdoor is de kerk ongeveer vier meter korter geworden.

In 1953 wordt het interieur gewijzigd: de banken vertimmerd en het doophek Ingekort aan de zuidzijde.

In 1973 is een restauratie / consolidatie uitgevoerd: nieuw dakbeschot en nieuwe grenen sporen, vergulden van de weerhaan en nieuwe windvaan op de oostzijde, consolidatie metselwerk, vernieuwen houten ramen zuidgevel, nieuwe detaillering voor de klokkenstoel. In het interieur wordt het houten schot aan de westzijde teruggezet en de houten zoldering vernieuwd. Banken worden herplaatst en aangevuld met knopstoelen. De preekstoel uit eind 17de eeuw krijgt een nieuwe trap en een nieuwe gedraaide poot.

De kerk is ongeveer 23 meter lang en 7 meter breed. Behalve de latere wijzigingen is de eenbeukige kerk geheel van tufsteen gebouwd. De koorsluiting is uitwendig vijfzijdig, inwendig half rond. De noordmuur is het meest belangwekkend. De muur is in 2 verschillende perioden opgetrokken. Het westelijk deel heeft een groot spaarveld, afgesloten door een rondboogfries. Het rondboogfries is afgehakt tot op het spaarveld. In dit spaarveld 2 oorspronkelijke, gedichte rondboogvensters. Van een derde venster zijn sporen zichtbaar bij de aansluiting van het 19de eeuwse baksteenwerk. Een jonger, gedicht venster wordt versneden door de laatgotische ingang.

De zuidmuur: Hier vinden we sporen van kleine vensters, rondbogig gesloten, naast 5 grotere ingehakte vensters. Van het rondboogfries nog resten van de consoles. Deze muur is in ongeveer 10 lagen verhoogd in afbraaksteen en door een hollijst afgesloten. Er is een korf- of segmentbogige ingang uit de 16de eeuw. Het koor is gebouwd tussen 1100 en 1150. We zien 2 rondgesloten vensters met waaivormige indeling in de kop. In de koorsluiting lagere spaarvelden die worden gescheiden door tufstenen kralen / kolonnetten. platen rode Bremer zandsteen die dienst doen als lisenen in de spaarvelden, zijn ingemetseld. Gedichte, rondbogige vensters in het eerste en middelste sluitingsveld. In het meest westelijke veld aan de zuidzijde een klein gedicht, rondbogig venster; 8 lagen er onder een spoor van een rondbogige gesloten opening. In de koortravee aan de noordzijde een gedichte toegang, de voormalige priesteringang. oostelijk daarvan, laag boven het maaiveld een klein gedicht venster: hagiSCOOP. iets oostelijk daarvan is de uitgang van de piscina te vinden. Het koor is een halve steen smaller dan het schip.

De 2 aanbouwen. Aan de noordmuur was voor de restauratie tussen het koor en het westelijk schipgedeelte uitwendig pleisterwerk aanwezig. Dit pleisterwerk is in 1973 weggehaald. Men vond daar de dichtzetting van een aanbouw die vanuit de kerk toegankelijk was. In de bodem is de grondslag van de aanbouwen teruggevonden. De aanbouwen waren trapeziumvormig omdat de westmuur ervan schuin op de schipmuur stond. In de oostmuur van de aanbouw bevond zich een half rond gemetselde en bepleisterde nis die begon op een halve meter hoogte. Een deel van de nis werd, zoals nu nog in de noordmuur is te zien, in de muur van het koor uitgehakt. Het benedenvlak voor de nis was vensterbankvormig uitgemetseld. De aanbouwen waren ongeveer 2 meter hoog. In de aanbouw stond een zijaltaar en in de nis een heiligenbeeld. De situatie aan de zuidmuur was gezien de opgravingen gelijk aan die aan de noordmuur. Hier was de plaats van de fundering nog duidelijker zichtbaar. Bij de dichting van de zuidelijke aanbouw heeft men gebruik gemaakt van profielstenen met kraalprofiel, afkomstig van de bakstenen gewelfribben. Achter de houten aanbouw aan de noordmuur zijn de restanten nu nog zichtbaar. De zuidmuur heeft men op deze plaats bemetseld met kleine baksteen.

Interieur.

Tegen de muren van het schip zijn moeten van overwelling zichtbaar. Aan de noordmuur een moet van een gordelboog met gewelf aanzet en aan de zuidmuur een deel van een muraalboog. Gedichte vensters in koor en noorden zuidmuur zijn zichtbaar, Aan de noordzijde is een laag venster zichtbaar gemaakt. Aan de zuidzijde is een lage nis gevonden met een zorgvuldig gemetselde strek.

Houten zoldering op afwisselend zware en lichte balken.

Preekstoel, doophek en banken zijn waarschijnlijk uit 1836. In het koor de altaarsteen die in 1970 op het hof is gevonden. In het koor enkele zerken: van Ritske Gerckesz, kerkvoogd en Luitien Coerts, meesterkuiper te Dokkum, overleden 1580 met afbeelding kuipergereedschap. De oudste zerk uit 1611 is nogal afgesleten.

Orgel.

Het orgel, afkomstig uit Sappemeer, is in 1933 geplaatst. Bij de laatste restauratie wilde men de westwand in de kerk graag terugbrengen in de situatie van 1842. Dat had gevolgen voor het orgel. Er werd een nieuwe kas gemaakt en het orgel heeft een aantal veranderingen ondergaan. De dispositie is:

Prestant 4', Holpijp 8', Fluit 4', Quint 3', Octaaf 2', en Mixtuur 2 3 st. Pedaal: aangehangen. Omvang manuaal: C-f''', pedaal: C-d'.

Het orgel is geplaatst op een balustrade die dateert uit 1903.

Minze Postma
2002

Literatuur:

- Noordelijk Oostergo, De Dongeradelen. H.M. van den Berg, 's Gravenhage 1983.
- Keppelstok, publikatie nr. 33 november 1986.
- Restauratie van de Hervormde kerk te Wetzens. Buro voor Architectuur en Stedebouw. Ir. P.B. Offringa – Groningen